

Mi minden fér az esőbe?

Potozky László: *Nappá lett lámpafény*. Magvető, Budapest, 2013

Másként feltéve a kérdést: mi minden fér el egy novelláskötetbe? Potozky László kötete három nagyobb egységre tagolódik, a *Nappá lett lámpafény* című fejezetben összefűző elem a fantasztikum. A kötet más novelláit illetően a halál motívuma és a szereplői jellemvonások említhetők összetartó mozzanatként. Az első szöveg, a *Csendélet a bányatónál* főszereplője egy pár, pontosabban egy tanár és a szerelme. A férfi elutazik a nővel egy elhagyatott bányatóhoz, mintha csak annak utolsó kívánságát teljesítené. Potozky László nem magyarázza a történetet, nem kommentálja, csak tárgyilagosan leírja az eseményeket. A táj elemeivel fejezi ki a belső világ történéseit. Ebben a világban nemcsak a természeti táj a lecsupaszított (szomjas fák, sápadt fűfoltok), hanem az ember által létrehozott világ is (rozoga teherautó, foszladozó tapéta, recsegő padló, szüette ajtók). A tanár egyes szám első személyben meséli el a történetet, de szövegszinten nem tőle tudjuk meg, hogy a lány halálos beteg, csupán utalásokat találhatunk erre vonatkozóan, ahogyan egyre előrébb halad a történet. A fiatal prózaíró mondatai gyönyörűen gördítik az eseményeket, beleszóve a tájat is: „Aszott fűcsomók ropogtak a kerekek alatt, te belém karoltál...” (8). A lelki élet rezdüléseit kísérő tájleírásokba olykor az elbeszélő szabadjára engedett ösztöneinek tárgyalásai is bekerülnek.

A kötet figuráinak esélyük sincs kitörni addigi életükből, létük eleve elrendelt. Potozky novellái többségében az élet perifériájára sodródott szereplőkkel foglalkozik. A *csirke* címűben egy prostituálttal, aki egyedül neveli gyermekét, s a munkáját hazaviszi. A novella mindössze négy oldal, de szinte minden mondat meglepetéssel szolgál: a galambról kiderül, hogy csirke, amit a novella végén még meg is főznek, az anyáról pedig, hogy prostituált. A váratlan fordulatok indukálójaként a szerző az olvasó előli elhallgatást használja, és gondoskodik róla, „hogy a végén ne csak

csattanjon, de fájjon a novella.”¹ A határhelyzeteket felvonultató írásokban gyakoriak a tökéletesen megrajzolt lírai képek: „A ház telis-tele volt múltal: mintha minden ott töltött pillanatot már átéltünk volna egyszer” (9), „...egyedül egy csupaszf fa tartja ágain a hamuszürke eget...” (120), „...a pinceablakok, melyek úgy ásítanak az utcára, mint valami hűvös leheletű szájak” (121).

A fülszövegből értesülünk, hogy az író csíkszeredai születésű, tehát kisebbségi, és szinte meglepő, hogy a kötetben sehol nem kerül szóba e téma. A cigány-problematika (*Gátépítők balladája*) viszont felmerül a novelláskötetben. Három árva cigányt küldenek egy falusi árvaházba: név szerint Mikikét, Gömböst és Csókát. A szövegkezdet még sztereotípiák nélkül mutatja őket („– Cigányok vagytok? – kérdezte. – Nem. Csak árvák” [41]), a végén mégis beteljesül sorsuk. A szöveg azzal, hogy a fiúk gyilkosságot követnek el, mintha az előítéletet erősítené, melyet a determináltság nyilvánvaló példajaként is értelmezhetünk. „A társadalmi csoport megjelölése is a testen keresztül történik. A test így sem a szociális, sem a személyi identitásról nem választható le, az inskripciók a csoporthoz való tartozást is leolvashatóvá teszik² – írja Jablonczay Tímea *A test narratológiája* című tanulmányában. Potozky László a fentiekkel összhangban formálja szereplőit: „Velük egykorú lehetett a lány, tenyéryni rövidnadrágja húsos combokba vágott, s ahogy csípőre tette kezét, derekán oly csábosan gyűrődött meg a hártya, hogy annál csak a mellén végigfutó remegés nyugtázta le jobban a fiúkat...” (41) – olvashatjuk a *Gátépítők balladája*ban. Minden társadalomnak, és ezen belül minden társadalmi rétegnek megvan a testről való felfogása, mely természetesen magában foglalja a szexualitást is. Így a lány leírásából nemcsak őt tudjuk besorolni egy adott szociális rétegbe, hanem a fiúkat is, hiszen az ő véleményük is tükröződik.

A következő blokkot a fantasztikus és az abszurd novellák alkotják, melyek többek véleménye szerint³ a kötet legsikerültebb darabjai. *Az akvárium lakói* című szöveg egy teljesen átlagos családképpel indít: a kisfiú kutyát szeretne, az apa akváriumot halakkal, az anyuka pedig mint po-

¹ Kecskés Tamás Hunor 2014. A tudás és a tudomás különbségeiről. *Helikon*, 2. URL: http://www.helikon.ro/index.php?m_r=3666 (Utolsó megtekintés: 2014. 05. 04.)

² Jablonczay Tímea 2011. A test narratológiája. *Helikon*, 1–2. 97–116.

³ Nyéki Gábor (2013): Belefér. URL: <http://felonline.hu/2013/08/13/belefer/>; (Utolsó megtekintés: 2014. 05. 04.), Kecskés Tamás Hunor (2014). A tudás és a tudomás különbségeiről. *Helikon*, 2. URL: http://www.helikon.ro/index.php?m_r=3666; (Utolsó megtekintés: 2014. 05. 04.), Hlavacska András (2013). Történetek futószalagon. URL: <http://archivum.ambroozia.hu/index.php/kritika/hlavacskapotozky-133>. (Utolsó megtekintés: 2014. 05. 04.)

tenciális állatgondozó eleinte tiltakozik mindkettő ellen. A későbbiekben beleegyezik ugyan, de fenntartásokkal: „...ő egy ujját sem mozdítja azokért a bűdös dögökért, ez legyen világos” (77). Az apa egyre inkább az akvárium megszállottja lesz, az anya egy időre el is költözik otthonról, tudjuk meg a fiútól, a szöveg elbeszélőjétől. A humor is helyet kap a novellában: „...milyen férfi az, aki a leánykérést a kalitka mellett tölti, és egész végig a papagájokat tanítja beszélni, azok persze meg sem mukkanak, mert ki akarna egy ilyen szerencsétlen lúzerrel beszélgetni?” (81). Ám az anya nem mond nemet a hazaköltözésre, amikor az apa utánuk megy a nagynénihez, mondván, hogy mindent rendbe hozott. A novella végén már nemcsak a halak és a cápa az akvárium lakói, hanem az egész család. A szerző a továbbiakban nem firtatja, hogy az anya miért marad a lúzerrel, akivel még a papagájok sem hajlandóak beszélgetni. A kisfiú narrátorként van jelen, az apa maga indukálja az eseményeket, az anya viszont csak elszenvedője a történeseknek, de hogy miért, azt nem tudjuk meg. Az egész novellából csak annyi derül ki, hogy eleinte tiltakozott a háziállatok ellen, elköltözött a nagynénihez, végül pedig a családdal él a hatalmas akváriumban, ahol „néha még sír is, bár a sós vízben nem látszanak a könnyek” (84). Leszögezhethetjük, az anya karaktere (ha egyáltalán van ilyen) Ibsen *Nórájának* az ellenpólusa.

„...mert mire fogunk felnézni elkeseredettségünkben, ha még ezt is elveszítjük?” (86) [az eget – Sz. K.] – teszi fel a kérdést Potozky László *Az ég szerelme* című írásában. A novellában Atlot Ignác, a gombgyár egyetlen vasesztergályosának sorsát követhetjük nyomon az égszakadást követően. Ő is egy tipikus kisember, aki megpróbál változtatni sorsán, de inkább kevesebb, mint több sikerrel. Létrát tákol, hogy megérinthesse az eget, de az ég csalódást okoz: „...hát milyen mennybolt az, amit már egy magasabb ház tetejéről egészen közelinek érez az ember, akár a mozivásznat az első sorból, mert sehol az a magasztos távolság, amit egész élete során bema-gyaráztak neki...” (95). Az emberek, főként az adminisztrációs osztály akatologatói, nem tulajdonítottak nagy jelentőséget az eseménynek: „Ugyan már, semmi az egész, csupán az ég szakadt le valahol kint a francban, a külváros fölött” (85–86). Bár abszurd a történet, szerves része a valóságnak, bármelyik titkárnő szájából hallhatnánk a mondatot egy valós irodában.

A címadó írás szintén a fantasztikus novellák sorát bővíti. A *Nappá lett lámpafény* narrátora a színházban ülve kilép a néző szerepéből, s a színdarab aktív szereplőjévé válik. Ezt a cím is jól tükrözi: a mesterséges fényből természetes fény, napfény lesz. A nézőből szereplő, a kritikán aluli színdarabból valóság. Lassanként, az öltözőn át vezet Kornél útja a színpadra, a valóságból egy másik valóságba. Eközben megismerjük a főhős kedve-

séhez való viszonyát és lelkivilágát is. Az író a valóság és a fikció átjárhatóságát nyitja meg. A novella közepe táján úgy érzi az olvasó, mintha egy filmet nézne, s a végére azt várja, hogy Kornél felébred. Azonban az apja meggyilkolásáért megfizető hős végérvényesen azonosul a színésszel, egy másik valóság részévé válik. Potozky az olvasóval hol azt hiteti el, hogy csupán álom az egész történet, hol pedig azt, hogy a valóság színpadán peregnek az események. A fiatal író tökéletesen operál a fantasztikum kelletkeivel, konkrétan a habozást választja, s ez az, ami kétségekbe taszítja a szöveg olvasóját.

Ezt a fantasztikumláncolatot szakítja meg, legalábbis látszólag és átmenetileg a *Kétezzer-négyszázharminchármas*, melynek alaptörténete az egykori valóságot reprezentálja. Főhőse szintén egy alsóbb rétegből való félnótás. A novella a holokausztregények világát idézi, ahol a narrátor szintén egy deportált. Potozky elbeszélője egyes szám első személyben számol be a lágeréletről: „Úgy vetettük magunkat a földre, mintha bombáznának: ujjaink egymásba gabalyodtak, ahogy a szétszóródott zöldségek után kapkodtunk, és a szánkba gyömöszöltük őket, rágni is elfelejtettünk, máris nyúltunk az újabb darab után...” (114).

Felmerül a kérdés: vajon lehet-e olyan történetet írni a posztmodern korában, amely happy enddel végződik? Erre a kérdésre az *Indiánok tankok ellen* című novellában kapunk választ: „Halál nélkül nem sztori a sztori” (198). A novellában egy megszemélyesített kézirat meséli el egyes szám első személyben hányatott sorsát. Ezzel párhuzamosan halad Irén és Tibor nem éppen romantikus regénybe illő szerelmi története, melyről a végén kiderül, hogy maga a kézirat anyaga. A komikum is helyet kap a novellában, mikor Tibor tetoválásába sem anyjának, sem feleségének neve nem kerül bele. Bár megígérte, hogy annak a nevét fogja karján viselni, aki „ügyeskedik az ünnepek alatt” (191). A kéziratot többévi fiókban porosodás után kiadják, de az életben maradásának pozitívuma megkérdőjeleződik: „Jobb lett volna tán örökre elfeledett töredék maradni?” (199). Ha közvetlen szeretnénk értelmezni a novellát, akkor a következőképpen lehetne: nem minden fehér vagy fekete, minden szubjektív, minden csak nézőpont kérdése. „Egy tisztességes novellában muszáj meghalnia valakinek” (198) kijelentés a fiatal író ars poeticájának tekinthető, hiszen majdnem minden szövegében meghal valaki, ha csak a szó erkölcsi értelmében is. A halál a kötet egyik központi motívuma.

A *Kiképzés* egy fiatal író pályakezdési próbálkozását írja meg, aki bekopog a Mesterhez egy „tipikus hemingwayi történettel” annak reményében, hogy a Mester majd segít, útmutatást ad, s a fiatal író nemcsak egy májnyagobbodással lesz gazdagabb, hanem jó tanácsokat is fog kapni. Végül

megkapja a patetikus útmutatást, amit a könyv borítóján is olvashatunk: „Mert papírom most a főveny, a tenger hullámozása pedig a mértéktartásban lesz segítségemre: karcoljam bele a nedves homokba, ami eszembe jut, és hagyjam, hadd mossa el a víz. Majd ismét írjam le ugyanazt, ezúttal azonban tömörebben, és várjam ki, míg a hullámok ezt is megcenzúrázzák. És így tovább, egészen addig, amíg minden szó a helyére nem kerül, s ha a víz már nem tudja nyomtalanul leradírozni a mondataimat, talán érnek is valamit” (176–177).

„...csupa anyakomplexusos idióta vagyunk mind egy szálig! Mi az, hogy gyengébbik nem?! Ezt is mi találtuk ki a saját megnyugvásunkra...” (173) – mondhatja a narrátor szintén a *Kiképzés*ben a Mesterrel. Talán ez az egyetlen szöveghely, ahol a nő nem csak passzív szereplőként jelenik meg, a szövegek többsége ugyanis férfiközpontú. Szintén ebben az írásában találkozhatunk az egyetlen női perspektívával a kötetben, Albert feleségének gondolatait olvashatjuk több helyen is. A feleség egy könnyűvérű nő, de a női karakterek az összes többi szövegben is vagy perditaként öltenek testet (*A csirke*, *Gátépítők balladája*, *Kétezer-négyszázharminchármas*, *Repülés hazafelé*, *Indiánok tankok ellen*), vagy idegenekként reprezentálódnak (*Az akvárium lakói*, *Az ég szerelme*, *Nappá lett lámpafény*, *Kiképzés*).

Potozky pályakezdőként bizonyította, fantasztikum és realizmus, az emberi sorsok finom részletezése és az élet margóján élő emberek történetei nagyon is megférnek egy kötetben. A kötet hiányosságának a női karakterek kidolgozatlanságát tartom. Potozky László Ménesi Lászlóval⁴ és Varga Melindával⁵ folytatott beszélgetéseiből kiderül, hogy regényt ír, remélem, ebben már kirajzoltabbak lesznek a női karakterek.

⁴ Ménesi Gábor: Megkérdeztük Potozky Lászlót. URL: <http://www.barkaonline.hu/megkerdeztuek/3642-megkerdeztuek-potozky-laszlot> (Utolsó megtekintés: 2014. 05. 04.)

⁵ Varga Melinda (2013): Debütálni Erdélyben érdemes, folytatni az anyaországban. URL: <http://www.irodalmijelen.hu/2013-jul-7-1544/debutalni-erdelyben-erdemes-folytatni-az-anyaorszagban> (Utolsó megtekintés: 2014. 05. 04.)